

УДК 37.013

О. М. НОВАК

кандидат педагогічних наук

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто професійну підготовку майбутніх вихователів як багатофакторну структуру, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності. Основні вимоги щодо професійної підготовки спеціалістів полягають у тому, що випускники вищих навчальних закладів зобов'язані знати те, що становить базу їх професійної практики: теоретичні основи, основи професійних знань та їх поєднання, а також володіти мотивацією до неперервної освіти – займатися активним пошуком можливостей підвищення рівня своїх професійних знань.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка, вихователь дошкільного навчального закладу.

На сьогодні професійну підготовку майбутніх вихователів розглянуто науковцями як багатофакторну структуру, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності.

Основні вимоги щодо професійної підготовки спеціалістів полягають у тому, що випускники вищих навчальних закладів зобов'язані знати те, що становить базу їх професійної практики: теоретичні основи, основи професійних знань та їх поєднання. Вони зобов'язані мати спеціальну підготовку, що дає змогу виконувати основні завдання, зумовлені професійною практикою; повинні уміти робити узагальнення і висновки, що встановлюють зв'язки теорії з практикою, знати, які теоретичні положення можна застосовувати до вирішення конкретних завдань чи проблем. Випускники вищих навчальних педагогічних закладів зобов'язані володіти навичками міжособистісного спілкування – уміти ефективно спілкуватися в усній і письмовій формі. Вони повинні знати професійну етику та вміти застосовувати етичні принципи й норми поведінки в практичній діяльності; прагнути до підвищення свого наукового рівня, бути готовими до участі в дослідженнях та в інших видах науково-дослідницької діяльності, що сприяє удосконаленню професійної практики. Вони повинні володіти мотивацією до неперервної освіти – займатися активним пошуком можливостей підвищення рівня своїх професійних знань [7, с. 472].

Мета статті – вивчити й описати основні вимоги професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та охарактеризувати можливості їх використання в умовах вищих навчальних закладів.

Для визначення і характеристики проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладах насамперед розглянемо поняття “підготовка”, “професійна підготовка”.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття “підготовка” розглянуто як дію за значенням “підготувати”; запас знань, навиків, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності, а у словнику В. Даля – як стан попереднього виконання чого-небудь. У педагогічних словниках поняття “підготовка” витлумачується по-різному: як навчання, передача необхідних для чогось знань; як сукупність знань, умінь, навичок, оволодіння якими дає змогу бути фахівцем в певній галузі [7].

На думку М. Васильєвої, під терміном “підготовка” слід розуміти процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання діяльності, здійснюваної в ході навчання, самоосвіти або професійної освіти [1].

Л. Поліщук зазначає, що, незважаючи на деякі розбіжності в теоретичних підходах до інтерпретації поняття “підготовка”, вона розглядається в усіх дослідженнях як первинна й обов’язкова умова успішного виконання будь-якої діяльності.

Успіх професійної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів багато в чому залежить від сформованості в них професійно-педагогічних цінностей, мотивів, інтересів, які формуються у процесі професійної підготовки студентів.

Поняття “професійна підготовка” в педагогічній енциклопедії трактується як система професійного навчання, основною метою якого є швидке засвоєння умінь і навичок, необхідних для виконання робіт.

У педагогічному словнику це поняття тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією [2, с. 262].

В енциклопедії професійної освіти професійна підготовку визначено як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і умінь [7, с. 381].

Аналіз наукових праць дослідників дав змогу дійти висновку, що вони єдині у своєму підході до значення професійної підготовки, хоч у кожного визначення є не зовсім ідентичні.

За визначенням Г. Троцько, професійна підготовка – це система, яка характеризується взаємозв’язком і взаємодією структурних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності [8].

Як зазначає Н. Волкова, професійна підготовка – це володіння системою професійних знань, яку утворюють:

1) загальнокультурні знання (знання про людину, її становлення, розвиток у реальній соціокультурній дійсності; спеціальні знання з культурології, соціології, етики, естетики, економіки, права);

2) психологічні знання (знання загальних характеристик особистості: спрямованість, характер, темперамент, здібності та ін.; особливостей перебігу психологічних процесів (мислення, пам'ять, уява тощо); методів психологічного дослідження закономірностей навчання і виховання; особливостей засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних і вікових характеристик; уміння застосовувати набуті знання в педагогічній діяльності;

3) педагогічні знання (знання основних теорій формування та розвитку особистості, принципів педагогіки та психології, конструювання навчально-виховного процесу; розвиток педагогічної та психологічної наук, професійна підготовка, позитивні й негативні аспекти своєї професійної діяльності тощо);

4) знання з методики викладання предметів, методики виховної роботи, дидактики, знання педагогічної техніки [3, с. 477–478].

Мету професійної підготовки визначають як формування якостей майбутнього вчителя (М. Кобзев, В. Страхов); оволодіння систематизованими знаннями, уміннями, навичками й необхідними особистісними професійними якостями (Н. Хмель); озброєння студентів професійними знаннями, уміннями, навичками (Н. Кузьміна).

В енциклопедії Е. Рапацевича зазначено, що професійна підготовка – це система професійної освіти, яка має за мету прискорене придбання тими, хто навчається, навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт.

На думку В. Сластьоніна, метою та результатом професійної підготовки є певний тип самостійної людини та кваліфікований фахівець, підготовлений до включення в стабільне виробниче середовище, що вимагає певних знань і навичок.

Як зазначає М. Солдатенко, основним завданням, яке вирішується в процесі професійної підготовки, є усвідомлення особистістю себе та іншої людини як головної суспільної цінності, розвиток професійної самосвідомості та професійних інтересів майбутніх фахівців.

В Енциклопедії освіти поняття “вихователь” визначено як посадову особу, яка займається вихованням дітей у навчально-виховних закладах. Вихователь, здійснюючи виховання, бере на себе відповідальність за умови життя та формування іншої особистості [4, с. 91].

Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вищих навчальних закладах стала поширеною практикою наприкінці ХХ ст. як діяльність, що спрямована на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей дошкільного віку [5, с. 13].

Відповідно вихователям висувають такі вимоги:

– володіти необхідною системою психолого-педагогічних знань – психологією закономірностей формування особистості, психолого-педагогічних основ і закономірностей процесу виховання та здійснення особистісно орієнтовного підходу до учнів, засад духовної, національної

культури, змісту, шляхів і засобів національної системи виховання в різних соціальних інституціях;

- опанувати специфічні професійні уміння: здійснювати діагностико-прогностичну діяльність – проектувати цілі й завдання виховання, передбачати результати своєї виховної діяльності, здійснювати її аналіз, визначати такі характерологічні особливості особистості, як характер, темперамент, воля, пам'ять, звички тощо, її спрямованість (потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, мотиви, установки, система стосунків), стан здоров'я та фізичної культури, історія дитинства й умови сімейного виховання, вивчати рівень вихованості; забезпечуючи системний, діяльнісний, особистісно орієнтований підходи до виховання, реалізовувати завдання з виховання основ базової культури (духовно-моральної, правової, розумової, трудової, економічної, екологічної, фізичної тощо), виховувати кращі риси національного характеру;

- організовувати життєдіяльність вихованців, забезпечувати кожній дитині умови для здорового способу життя та допомагати їй у самостійній діяльності з метою творчого освоєння культури людства;

- мати здібності до адекватної рефлексії своїх індивідуальних особливостей і своїх професійних можливостей, послідовно займатися самоосвітою, удосконаленням педагогічної майстерності, приділяючи особливу увагу формуванню у себе самого здібності відчувати психологію буття вихованця так само, як своє власне "Я", вихованню спостережливості щодо всіх змін у його поведінці, вчитися бачити їх об'єктивні й суб'єктивні причини, бути високоморальною особистістю з чіткою громадянською позицією [4, с. 92].

Система професійної підготовки майбутніх вихователів являє собою цілісний комплекс структурних елементів, що перебувають між собою упевних зв'язках і стосунках, взаємодіють один з одним і утворюють цілісну єдність. На думку І. Підлипняк, професійне становлення майбутнього вихователя в процесі його професійної підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. А показником успішності професійної діяльності є сформованість, цілісність його особистості. Рівень професійної підготовки майбутнього вихователя до роботи в різновіковій групі визначено сформованістю необхідних знань, умінь і навичок [6].

Науковець зазначає, що для успішної діяльності майбутній вихователь дошкільного навчального закладу повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості. Єдність і взаємодія їх є передумовою ефективної реалізації професійних функцій вихователя дошкільного навчального закладу, серед яких виокремлені:

1. Гностично-дослідницька, яка має на меті вивчення індивідуально-особистісних особливостей дітей; збір і аналіз фактів їхньої поведінки,

встановлення причин і наслідків учинків вихованців; проектування розвитку особистості кожної дитини та дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій.

2. Виховна, що реалізується в розробленні та здійсненні змісту виховання і навчання, відборі нових форм і методів щодо формування у дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і себе, інтересу та культури пізнання.

3. Конструкторсько-організаційна, яка спрямована на організацію педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; використання нових форм, які забезпечують ефективний розвиток дітей; моделювання та керівництво різними видами їхньої діяльності; педагогічне управління їхньою поведінкою й активністю.

4. Діагностична, котра полягає у визначенні рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу, завдань освітньо-виховної роботи з дітьми й батьками, підсумків власної педагогічної роботи та їх відповідності вимогам часу; використанні корегуючих методик.

5. Координувальна, що забезпечує єдність роботи дошкільного навчального закладу та сім'ї щодо створення повноцінного потенціалу виховного середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості дитини; використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї [6].

На сьогодні в Україні склалася певна система дошкільної освіти. Особливу увагу приділено освіті старших дошкільників, мова йде про підготовку дітей до систематичного навчання в школі та надання їм стартових умов. Базовий компонент дошкільної освіти, у якому визначено державні стандарти дошкільної освіти, орієнтує педагогів на певну роботу з цього питання. Важливою є робота в єдності з сім'єю, яка допомагає забезпечити подальший фізичний, психічний, соціальний, мовленнєвий розвиток дітей у школі. Саме в родині вони отримують перші уявлення про життя, поведінку та вчинки людей, оволодівають корисними звичками й досвідом життя, отримують багато радості.

На думку Б. Андрієвського, реалізація навчально-виховних завдань дошкільного навчального закладу певним чином детермінована ефективністю забезпечення наступності між ланками системи дошкільної та початкової освіти. Це пов'язано насамперед з підвищенням вимог до компетентнісного рівня підготовки учнівської молоді, а також із сучасним багатоваріантним освітнім простором.

Наступність у навчальному процесі має велике значення. Вона дає можливість поступово збільшувати обсяг понять і способів дій, а також формувати в дітей цілісне уявлення про наукові знання цієї галузі науки; впливає на мотивацію навчання; дає змогу застосовувати в навчальному процесі продуктивні способи навчання, дослідницькі й пошукові ситуації. Наступність навчання зазвичай з'ясовується при зіставленні й логічному

аналізі змісту, форм, методів і засобів викладання навчальних предметів цієї освітньої галузі на різних ступенях навчання [9, с. 102].

Висновки. Таким чином, в умовах реформування дошкільної освіти рівень професійної підготовки майбутнього вихователя до роботи визначено сформованістю необхідних знань, умінь і навичок щодо забезпечення системного розвитку дитини, формування її особистісної культури, сприяння самореалізації, саморозвитку дитини та здійснювання підготовки до навчання в школі.

Список використаної літератури

1. Васильєва М. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / М. Васильєва ; ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2003. – 432 с.
2. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – Москва : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., доп. – Київ : Академвидав, 2007. – 615 с.
4. Ерошина Н. А. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Колосова Н. М. Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. М. Колосова. – Ялта, 2012. – 19 с.
6. Підлипняк І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти [Електронний ресурс] / І. Підлипняк // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини / [ред. кол.: Н. С. Побірченко та ін. – Умань : Жовтий, 2013. – Вип. 5. – С. 134–142. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/44/visnuk_4.pdf.
7. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Київ : Вища школа, 2000. – 380 с.
8. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Г. В. Троцько. – Київ : Інститут ПППО, 1997. – 54 с.
9. Черепаня Н. І. Підготовка дітей до школи : монографія / Н. І. Черепаня. – Херсон : Айлант, 2007. – 168 с.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2016.

Новак Е. М. Профессиональная подготовка будущих воспитателей в условиях высшего учебного заведения

В статье рассмотрена профессиональная подготовка будущих воспитателей как многофакторная структура, главная задача которой заключается в приобретении каждым студентом личностного смысла деятельности, формировании профессионального мастерства, в постоянно растущем интересе к работе с детьми и их родителями, а также в развитии успешности их деятельности. Основные требования к профессиональной подготовке специалистов состоят в том, что выпускники высших учебных заведений обязаны знать то, что составляет базу их профессиональной практики: теоретические основы, основы профессиональных знаний и их сочетания, а также обладать мотивацией непрерывного образования – заниматься активным поиском возможностей повышения уровня своих профессиональных знаний.

Ключевые слова: подготовка, профессиональная подготовка, воспитатель детского сада.

Novak O. Professional Training Future Educators in Conditions of Higher Education

The article considers the training of future educators as multifactor structure, which main task consist in the acquisition of personal sense of the practice by each student, formation of professional excellence, constantly growing interest in working with children and their parents, as well as increasing success in a practice. The basic requirements for training specialists are that graduates of higher education institutions must know that what is the basis of their professional practice: theoretical basics, basics of professional knowledge and their combination, and have the motivation to lifelong learning – to engage actively seeking opportunities to enhance their professional knowledge.

The future kindergarten educator must possess a certain amount of knowledge, cultivate his positive personal qualities, which are a prerequisite for effective implementation of professional functions of kindergarten educator, among them are differentiated: Gnostic-research (the study of individual personality characteristics of children; designing personal development of each child and the child's general staff); educational (development and implementation of education and training content); Design and organization (organization of educational process in preschool educational institution); diagnostic (definition of child development, the state educational process, problems of education and educational work with children and parents); coordinative (ensuring the unity of kindergarten and family to create the full potential of the educational environment, conducive the formation of an independent and creative personality of the child) for the success.

Key words: *education, training, kindergarten teacher.*